

Јован З. Јовановић
Прегледао. 4. год.

БРОЈ 15.

У Београду, 20. Маја 1882 год.

ГОДИНА I.

УЧИТЕЉ

ОРГАН
УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ „УЧИТЕЉСКО УДРУЖЕЊЕ“

Удружење је снага —
Учитељ је душа школе

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ МЕСЕЧНО:

1. 10. 20. Цена је за СРБИЈУ: ГОДИШЊЕ 8 ДИНАРА,
ЗА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИНАРА, ЗА ЧЕТВРТ ГОДИНЕ
2 ДИНАРА.

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ 5 ФОР.

ПРЕПЛАТА СЕ ШАЉЕ УПРАВИ УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА У БЕОГРАДУ. РУКОПИСИ СЕ ШАЉУ — У ПЛАЋЕНИМ ПИСМИМА — УРЕДНИШТВУ «УЧИТЕЉА», САВАМАЛСКА УЛИЦА БР. 6. У БЕОГРАДУ.

РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

МОРАЛНО ВАСПИТАЊЕ.

Од Херберта Спенсера. Превод с руског.

(ПРОДУЖЕЊЕ.)

Али да ли смо тиме добили руковођени принцип, полазну тачку, за морално васпитање? Да ли треба да изведемо закључак да ће система, тако благотворна у детињству и у добу зрелости, бити исто тако подесна, и за време младих година? Да ли можемо веровати да метод, који тако добро дејствује у првом и последњем периоду живота, неће имати успеха у средњем периоду? Зар није јасно да су родитељи, као „слуге и тумачи природе“, обавезани да пазе, да њихова деца непрестано сами испитују верне последице својих радња — природне реакције, да родитељи те природне последице не треба да парадишу, усињавају и замењују вештачким последицама? Не сумњамо да ће се читалац, слободан од сваке предрасуде, сагласити с нама.

дан од сваке предрасуде, сагласити с нама.

Вероватно је у осталом, многи веде, да већина родитеља тако и раде, да кажњавања њихова, у већини случајева, ништа друго и нису, већ истините последице рђавог владања, да је родитељска срџба, која се не казује суровим речима и радњама, резултат детињих погрешака, и да у физичким и моралним страдањима којима је детче подвргнут, он види природну реакцију своме рђавом владању. Поред крупнијих заблуда, у тој тврди има и неке истине. Нема сумње, да је родитељско незадовољство последица детињих престапа, и да је израз тог незадовољства нормална, природна казна за преступ. Грдња и удари, којима

родитељи казне децу што су скривили, без сумње су — по мишљењу таквих родитеља — природне последице преступа; и према томе, у неком смислу, и природна реакција рђавој радни. Шта више, ми не можемо рећи, да такво понашање неби било и односно добро, т. ј. добро у односима међ родитељима и међ децом, која се не могу на други начин да обуздају, и у примени на друштво, где такви људи (т. ј. који се иначе не могу да обуздају) сачињавају масу народа. Као што смо већ казали, васпитане системе, као год политичке и др. установе, обично су у толико добро, у колико то допушта развитост оног поколења људског, што тада живи. Дивљачка деца варварских родитеља вероватно могу бити уздржана само варваским методима, које произвољно употребљују такви родитељи; и ти варварски методи, на сваки начин, боље од свега другог спремају такву за варварско друштво, у коме ће доцније живети. С друге стране, цивилизовани чланови цивилизованог друштва добровољно не казује своје незадовољство на блажији начин, добровољно употребљују мекша средства, али довољно снажна за кротку децу. На тај начин излази да је са свим на свом месту, што се у родитељским осећањима увек, више или мање, огледа принцип природне реакције. Система домаћег васпитања увек тежи да буде оно, што је — према свима приликама — најцелисходније.

Али обратите сада пажњу на два важна факта. Први је факт тај, што у временима брзих прелаза, као што је наше доба, која сведоче о јакој борби међу старим и новим теоријама,

старим и новим применама, методи васпитања обично врло мало хармонишу с духом времена. Из уважавања према догматима, који су прикладни само за оно време кад су се појавили, многи родитељи прибегавају казнама, којима се више пута противе њихова сопствена осећања, и на тај начин испитују на деци *неприродне* реакције; и то чине тада, када други родитељи — ентузијастички вере у непосредно усавршавање — иду у супротну крајност. Други је факт тај, да дисциплина од највеће важности лежи не у томе, да се испита одобравање или неодобравање родитељско, већ у томе, да се испитају неопходни резултати извесног владања, независно од родитељског мњења и мешања. Збиља поучавајуће и корисне последице су не оне, које долазе од родитеља, када ови себе сматрају за опуномоћнике природе, већ оне, што долазе од саме природе. Постараћемо се да ту разлику објаснимо с неколико примера, који ће показати шта ми разумемо под природном реакцијом, и који ће нас у исто време довести до неких практичних закључака.

У свакој породици сваки дан се сусрећу случаји, за које матере и слуге веле да „није у реду.“ Дете, играјући се, разбацало своје играчке по патосу; цвеће, набрано у цољу или у башти, лежи растурено по столовима и столицама. У већини слушајева, тај непоредак не поправља онај, који би требало то да чини. Обично дадиља, или старија деца, остављају ствари на своје место, а онај, који је свему томе крив, који је растурио те играчке и друге предмете, дакле прави кривац — из-

влачи се, претрпив неколико укорни речи. Ипак, у том случају, многи су родитељи толико разумни, да се држе природног пута, т. ј. приморавају дечка да сам доведе у ред оно што је растурио. Рад, да се ствари ставе у поредак, мора бити природна последица растурања истих ствари. Сваки трговац у својој канцеларији, свака домаћица у своме домоводству зна све то из свога искуства. А ако васпитање треба да спрема за раднички живот, онда сваки дечко, од самог почетка, треба сваки дан да се навикава на тај факт (рад). У случају, да природа наиђе на противљење (шта је веома могуће, јер првобитна система моралне дисциплине била је сурова), разумно руковођење дела захтева, да дечко осети даљу реакцију своје непослушности. Дечко, коме је забрањено или који је заборавио да сам поправи непоредак који је створио, у доцнијем животу исто ће тако остављати, да све његове послове други свршује. Чим први пут дете затражи своје итрачке, мати би требала овако да му одговори: „Последњи пут ти си их оставио растурене, и дадиља је морала да их прикупи. Међутим она има друга посла, и не може сваки дан то чинити; исто тако и ја. И с тога ти играчке могу само тако дати, ако ти оћеш да их, по свршетку игре, оставиш на своје место“. То је очевидно природна последица, нити умањена нити увеличана; и дечко ће је морати признати за такву — за природну. Поред тога, казна се јавља у минуту, кад се она најбоље осећа. Тек што ће да се оствари жеља, дечко у перспективи замишља своја уживања, и силни утисак,

који се на тај начин произведе, мучно да може остати без уплива на будуће владање; а када се понови више пута, тај утисак ће учинити све, што се може да учини, да би се излечио неки недостатак. Имајте још и то на уму, да дечко на тај начин добија једно веома важно искуство: у целом животу свако уживање може се само радом и муком задобити.

Да узмемо други пример. Ту скоро слушали смо за једну девојчицу, која никад није на време била готова за свакидашњу шетњу. Живахне природе и способна да се задуби у неко тренутно занимање, Констанција никад није мислила да се обуче, док није видила да су остала деца већ одевена. Гувернантка и сестре њене готово су увек морале да чекају и мати је увек „ветрењушу“ награђивала с неколико прекорних речи. Ма како да је неуспешна била та система, мати никад није ни помишљала да покуша какве ће последице донети природна казна. Шта више, и када су јој говорили о томе среству, она није хтела да га опроба. Неуредност доводи за собом у животу губитак извесних преимућстава, која би иначе могла да се задобију: лађа пролази поред вас, и одлази а ви остајете; бољи еспап на пијаци већ је продан; сва боља места у концерту већ су заузета. Сваки може, у свакидашњем животу, приметити, да ти губитци нагоне људе, да други пут буду уреднији. И зар заључак није очевидан? Зар губитак, који извесно долази, неће и дете нагонити, да други пут буде уредније?

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

Неколико речи о школама у источном крају Србије.

(НАСТАВАК)

Из овога се расписа види, да ове школе још одмах у почетку нису ни мало одговарале законским прописима, него су шта више биле од велике штете, јер с једне стране као што се вели „бадава деца иду у школу и дангубе, а с друге стране узалуд троше на њих њихови родитељи и издржавају их.“ Да би се пак постигло оно, што се тражи законским прописима, министарство издаје „наставление“ свима учитељима с препоруком, да учитељи не почну одмах систематично учење и са влашком децом као децом која знају српски, него да их за „неко кратко време, у колико је могуће“ упозна са српским језиком, „казујући им, како се најобичније и пред очи стајећем им ствари српски зову.“

Законодавац није се овде ни мало обзирао, да ли је могуће, да изуче деца српски језик ако им се „казују најобичније и пред очи стојећем им ствари“, и то шта више за неко „кратко време“. Тако исто није ни одредио колико је то „кратко време.“ Да ли су се учитељи ових школа придржавали овог расписа или нису, то не знамо, само видимо, да министарство 1870 г. појавом садањег Буквара издаје следећи распис, заједно са дневником по коме ће учитељ са влашком децом удесити своји рад.

Ево тог расписа:

„Началству округа краљинског.

Појавом новог Буквара, који је расписом мојим од 5. Августа № 3304 тек. год. уведен у све основне школе наше отаџбине, осетила се у неким

школама сметња, која је узрок, што се цељ Буквара неће моћи свуда подједнако и за исто време достићи. Новим се Букваром полаже сасвим нов темељ почетној настави, јер се у њему налазе слике од разних ствари, које су већим делом познате деци, и тражи се, да учитељ вежба своје ученике у размишљавању и говору о стварима, које те слике представљају, и да их после неког времена почиње упознавати са састављеним деловима речи или имена оних ствари од којих се слике налазе у новом Буквару. Но на тој основи, коју је примила данашња Букварска Методика, може се радити како ваља само онде, где деца разумевају језик наш, и где већином знају све оне изразе, које би учитељ употребљавао приликом разјашњавања у разговору са својим ученицима; онде пак где деца не разумевају српски говор, разуме се по себи да је и учитељу врло тешко испунити све услове који се захтевају у «Кратком Упуству за Буквар», као нешто без чега се не може постићи постављена цељ Буквара. Зато сам нашао за потребно да издам следеће упуство оним учитељима наших основних школа, који имају на науци било све саму влашку децу, било измешано са српском децом:

1. Одмах у почетку школске године нека сви такови учитељи настану да влашку децу упуте у српском језику колико се више може.

2. При томе обучавању нека се држе поретка, који је у садањем новом Буквару, и нека влашкој деци казују

име од сваке оне ствари, од које се слика налази у Буквару као: *око, столица, нож* и т. д. По потреби учитељ да покаже и саму ствар као н. пр. *перо, шешир, буба* и т. д. казавши уједно како се зове.

Осим тога нека им на самој ствари очигледно покаже значење по неких речи, које се налазе у Буквару исподеване слике у штампаном или рукописном облику. Разуме се по себи, да Буквар садањи треба да је учитељу само правац, ког ће се он придржавати приликом учења влашке даце српском језику. Деци не треба никако ни износити Буквар у почетку, мањ ако се хоће слика од које ствари да покаже. Што се тиче осталих речи, које се налазе у Буквару, то треба наравно сам учитељ да бира, па да им по могућности добави саме оне ствари које изабране речи казују, или да их просто и јасно на табли нацрта, и каже како се српски зову, а ако зна влашки и влашки.

Исто тако дужни ће бити учитељи таквих школа, где има влашке деце, да их науче да знају имена свима оним стварима, које се налазе у школи, и читавој школској згради као: *клупе, столице, скамије, иконе, таблице, врата, ходници, авлија, башта, бунар, ограда* и т. д. како би таквим начином сва деца била припремљена у неколико за оне изразе које ће учитељ доцније употребљавати, кад се лати предавања самог Буквара.

3. Пошто се тако за краће или дужи време, како се где узмогне достигне претходно разумевање српског језика, онда ће истом учитељи таквих школа

дати деци Буквар у руке и одатле их почети књижи учити.

4. По себи се разуме да ће приликом упућивања влашке деце у називима српским учитељи имати довољно и навода, да са таквом децом воде испрва мале а доцније и повеће разговоре о овој или оној ствари.

То им најживље и препоручујем, јер навикавајући влашку децу на звуке српског говора ваља да их упућују како ће одговарати на поједина питања, из којих ће се увидети да ли доиста разуме оно што им се казује. Тако н. пр. кад им се каже да се трећа слика у Буквару зове нож, нека им уједно укратко и то каже, од чега се нож прави, или кад дође на слику перо, да покаже и гушчија и челична (гвоздена) пера.

5. У ред срестава за ту цел долази и бројање до 10 или 20 на српском језику и све што се даје предузимати с тим бројевима по начелима која су изложена у два „практична предавања из рачуна“ којима се имају користити сви учитељи у смислу мог расписа од 4 Августа № 3290 ов. године.

Препоручујем учитељима основних школа, где има влашке деце, да се изложеним начином лате својски обучавања такве деце српском језику и надам се да ће они све од своје стране учинити, да невичну децу што пре упуте српском језику.

Да би се лакше постигла поменута цел, препоручујем уједно, да сви учитељи влашке деце воде *тачан дневник о свему ономе* што им се налаже да чине по овоме распису т. ј. да *тачно бележе све оне речи*, које влашкој деци казују, а тако исто и *сав онај рад*,

које с њима *посведневно имају*, све док док их не упуте, колико је потребно у српском говору и док не пређу на учење Буквара. Овде приложени један образац таквог дневника по коме ће учитељи свој рад с влашком децом удесити. Началство нека саопшти овај распис свима учитељима у своме округу, где има влашке деце по школама, и нека им закаже, да ја од њи очекујем, да ће се својски потрудити и влашку децу што брже упутити у српском говору, *како би се за једну годину — ако је икако могуће — и Буквар изучити могло.*

Учитељи нека препишу овај распис с образцем дневника и по њему се управљају.

№ 3994

23 Септембра 1870 год.
у Крагујевцу.

Министар просвете
и црквених дела
Д. Матић.

Шта видимо из овог расписа?

Видимо то, да метода, која жели да се развија новим Букваром, долази у сукоб са умним развиконом деце овога краја, јер као што се и у самом распису каже, метода ова може да се развија како ваља, „само онде, где деца *разумевају наш језик*, и где већином знају све оне изразе, које би учитељ употребљавао приликом разјашњивања у разговору са својим ученицима;“ онде пак, *где деца не разумевају српски говор, учитељ не може* никако развити ову методу.

Да би се отклонила ова сметња — незнање језика, — и да би се могла развити ова нова метода учења; министарство издаје учитељима који раде са оваквом децом, упуство у 5 тачака,

како треба да раде, те да децу прво науче српском језику. Оно се састоји у томе, да дете прво научимо да разуме српски језик, па тек онда да отпочнемо систематично предавање Буквара. Али ако га пажљиво прочитамо, увидећемо, да и ово има ону исту ману, коју и „наставленіе“ од 1859 год. јер није удешено према развиконом дечијем, и није тачно одређено, него је остављено и учитељима и ревизорима на вољу, па сваки ради онако како га разуме.

Упоредимо тачку I, II и III-ју, па ћемо се о томе уверити, тако:

1. У првој тачки захтева се, да сви такви учитељи одмах у почетку настану, да влашку децу упуте што више у српском језику, али како, и до ког времена, то се не каже.

2. У другој тачки захтева се, да се учитељ при обучавању деце у српском језику *држи поретка који је у садањем новом Буквару*, казујући им име сваке оне ствари, од које се слика налази у Буквару.

Према овоме изгледа, да почетна тачка у предавању код оvd. учитеља треба да је око, па столица, нож, *евенка*, *игла* итд. све слике из Буквара до краја.

Питање о почетној настави јесте врло важно питање. Од овога питања доцније готово рамљу и сва друга питања, па и сама настава, а често и само здравље детета; зато ћемо и ми ово питање мало више претрести. Ево шта веле о томе разни педолози: »*Поведи ученика од ступња његове моћи, његова образовања, његова знања и умења, корак по корак, поведи мудро начином целисходним, и који ће све ње-*

гове моћи образосати," вели Церенер. Шварц пак вели: Настава нека не почиње са *апстрактним*, но са оним, што је *контретно*, па ће тако бити *темељна, непрекидна и родна.*

Дакле и ми ако хоћемо да нам је почетна настава од користи, да нам је „темељна“ „родна“, морамо бити обзриви према умном и физичном развиту дечијем, да неби тиме спречили и умни и физично развитак његов, и од детета створили као што вели Рајх, „Цандрљиве младе старце и исушене лимунове“.

Да видимо. како стоје са умним развитаком деца овога краја. Дете, кад дође у школу, оно не зна ни једну реч српску, не познаје ни једне ствари које га окружавају, не разуме ништа, шта се говори и догађа око њега, и оно се налази као у некој непознатој пустињи. Дужност је сада учитеља, да изведе дете из те пустиње, и да му покаже све путове којима може изаћи из ње и којима је може упознати.

То ће учинити ако упозна дете прво са свима стварима, које га окружавају, и са којима има сваког часа додира, и упозна га са свима радњама, које се око њега догађају и које су му потребне одма при почетном предавању.

Учитељи ових школа дакле не смеју никако — ако желе да имају успеха од онога што раде — отпочети своје предавања са сликама из Буквара, јер то су само знаци од ствари, и осим тога већином показује оне ствари, са којима дете нема толико додира као што су: ашов, игла, буре венац, хрт, њушка итд. а неке никако није ни видело као на пр. цамију, гусле итд.

Учитељ мора отпочети своја предавања са оним, што је детету најближе, и што мора непрестано употребљавати. Како треба то извршити, и како треба радити, показаћу доцније, а сад да идемо даље.

3. У трећој тачци каз^{ује} се, да пошто учитељ упозна децу тако за „*кратко или дуже време, како се где узможе са српским језиком тако да дете може разумети тај језик*“ онда се прелази на систематично учење Буквара. Питање је сада колико је то „*кратко или дуже време,*“ је ли то месец или година, јер ни овај, као ни онај први, не одређује колико је то време. Али као што изгледа, то зависи од самог учитеља, да он одређује то време, само треба да има на уму, да до краја године сврши све, што се захтева распоредом. Овде нема ништа, што би могло извинити о^вд. учитеља, ако није извршио све, што се захтева распоредом, и ревизор може му за то, и то с правом, дати рђаву оцену и никад да не добије повешицу, него прво укор, после казну једномесечном платом па и губитак службе. И онда шта га чека? Сиротиња, болест а и смрт. Колико је наших добрих учитеља само због тога, што нису могли извршити врло малу формалност, која се захтева распоредом, понижено и уназађено, од појединих ревизора. Заиста грозно, али истинито. Свему овом јесу узрок овакови неодређени и двосмислен^и расписи министарски; с тога и видимо, да све што се има извршити треба *ставити у закон*, а са крпљењем треба да престанемо једном за свагда.

Осим тога у овој се истој тачци казује, да учитељ пређе на учење Бу-

квара онда, кад дете може да разуме српски језик. Али питање је сада, оће ли моћи један учитељ, који има још са три разреда да ради, да изучи дете за неколико месеци, да разуме српски језик и да га до краја године још научи, да чита Буквар, Читапчицу, да разуме до 10 или 20, и шта више, да зна још „Отче наш“, „Богородице“, заповести „божије“ и на словенском и српском језику; дакле да једно дете од 6—7 год. учи да говори за једну годину на 3 разна језика: српском, словенском и влашком. Заиста нешто грозно. Кад би неки стран човек прочитао распоред ових школа, он би морао помислити да су то одвећ даровита деца, кад могу толико да савладају, међутим кад би дошао у школу, он би видео, да има ђака, који 3—4 год. уче па још не знају да читају, незнају да говоре, и не умеју ни најпростије рачуне да израде. А зашто то? Зато што смо га одмах у почетку оптеретили предметима, и тиме смо учинили збрку у његовој глави, — прекинули смо његов природни развитак — и тако смо од детета створили умног богаља. Ово су опазили многи надзорници, који су походили ове школе, али нам изгледа чудно, како могу поједини да кажу да је то „шпекулација учитеља“ да добије добру оцену. За што та господа нису хтела мало боље да испитају узроке овога, па би видели, да су ови ђаци увек слабији од осталих, који не понављају разред.

Сад да сведемо све, што смо казали о овом распису у неколико тачака.

1. У опште је дакле и овога расписа, као и онога првог, — као што сам мало пре казао та мана, што почетна настава није удешена према умном развиту дечијем, и нема никакве везе са њиме, те због тога место да га развија она га још горе затупљује.

Друга је мана та, што не одређује, колико је то време, за које учитељ треба да спрема ђаке са српским језиком, и да ли треба за једну годину да сврши све, што је прописано распоредом, него је тиме остављено широко поље и учитељима и ревизорима, да га различно тумаче и разумеју, те услед тога догађају се сукоби између једних и других.

Трећа је мана што се није обазирало на то, је ли могуће извршити све ово према данашњем уређењу ових школа, и према околностима, у којима се ове налазе.

Али највећа је погрешка учињена дневником, који се препоручује овим расписом, јер он долази у највећу противност са самим расписом, и са развитуком дечијим. Из овога се дневника јасно види, како наши „озго“ познају ове школе и околности, у којима се оне налазе, и како познају тешкоће, са којима се морају борити учитељи ових школа. Он нам даје јасну престава, да су сви наши закони и расписи већином канцеларијска комбинација и копија са стране, а не црпљени из живота наших школа.

Да би нам ово било јасније, ја ћу изложити садржину целог тог дневника од речи до речи. (Свршите се).

ПРЕД РЕВИЗИЈУ.

I.

Већ има неколике године како се питање о ревизији основних школа, од времена на време, претреса у штампи, а и у приватним разговорима људи из просветне струке. И увек крајњи резултат тога претресања излазио је на то, да би се само увођењем сталног надзора у основним школама постигла циљ за коју је надзор намењен. Између многих разлога, које су имали у виду, заступници сталног надзора били су и ови: престало би се са крпарењем поуке над неспремним наставницима, која се са онако лошим резултатима врши за време великог школског одмора. Та би поука постала редован посао сталних школских надзорника. За тим, настала би права ревизија у свако доба године, у којој би се учитељи оцењавали на самом послу; знали би се поуздано сви узроци непостигнутог успеха у школском раду појединих наставника; отклањале би се све могуће сметње за времена; према овоме дакле отклонило би се и ово свакодашње бирање ревизора, при коме хотимично или нехотично упадне у приличан број људи, за које су рад у основној школи, и све тешкоће које су са тим радом скопчане, као и психолошки процеси дечијег развитка, да не речемо што више, веома мало познати. Уз ово долази још веома важан разлог за сталан надзор, што би стални надзорници, заједно са учитељима, ојачавали у народу свест о важности школовања и т. д. и т. д. — долази још читав низ корисних послова, које би стални надзорници својим животом и радом у народу свршавали.

Противници сталног надзора бранили су се увек несигурним оружјем наводећи, како за сада нити има новчаних средстава нити спремних људи за сталне надзорнике. Да се упознамо мало изближе са оба противничка навода и да их пропратимо са неколико речи.

Последњи пут претресано је јавно питање о сталној ревизији у просветном

савету. Одређен је био одбор од пет стручних лица да реферише савету о предлогу г. министра просвете за реформе основних школа. У томе предлогу било је питање и о ревизији основних школа. По гледишту г. министра просвете, предлогом се тражило да остане исти начин ревизије, какав је узакоњен прошле године, и какав се сада врши. Ово гледиште није заступао одбор петорице, већ је био у начелу за сталну ревизију. Али заступајући начело сталне ревизије одбор је хтео и „да сити вуци и да су читаве овце“. Хтео је и сталну ревизију и штедњу, а овога је одвело на погрешно извођење начела, које је заступао. Одбор је предлагао, да се заведе толико надзорничких места, како би сваком надзорнику пало најмање 120 школа (а више сме бити). Ни мање ни више, одбор се у главном вратио на старе „инспектор“. Разлика је само у положају и детаљисаним прописима дужности нових надзорника. Али на што је и ово детаљисање дужности, кад је неостварљиво. Није то било давна, кад су ревизију свију школа вршила 3—4 секретара и начелник министарства. Кад се узме у обзир, да је у то време била и мања територија наше земље и много мањи број школа, и кад се то стање упореди са данашњим, онда је стручан надзор по предлогу одборовом, у главноме налик на „секретарски“. Пустите једнога таквога надзорника, нека само путује од школе до школе, дозволите му потребан одмор, и онда кажите кад ће тај човек доспети да у 120 школа присуствује при раду учитељевом бар из главних предмета, а кад ли ће дошем учитељу давати поуке како треба да ради. Не налазимо за потребно, а могли би овде изнети тачан рачун о томе, шта би могли урадити надзорници, који би били обавезни да контролишу 120 школа па ма и на најмањем простору.

Хрђаво склопљен предлог проиграо се и пропао пред члановима просветног са-

вета, јер једни су у опште војевали противу самога начела, а други нешто из нехатости а нешто и због тога, што су знали да је се узалудно борити за принцип, који је требало дискусијом и јаким разлозима појачати тако, како би му био колико толико већи терен, кад опет дође на дневни ред.

Главна погрешка одборова била је само у томе, што је предложио веома мален број чланова. Место 120 школа одбор је требао да предложи 40, а највише 50 школа. Ми знамо, да ће се рећи: па то је тек почетак, па после би се могао број надзорника увећавати. Наше је опет мишљење супротно. Ми мислимо да у почетку треба поставити што већи број надзорника, а за наше мишљење говоре многи разлози: Докле у школама има учитеља, који потребују строга надзора у свакоме погледу, и којима треба не само поуке, него им треба да уче, дотле нам дајте што већи број сталних, и што више спремних надзорника. Докле нам школе, и намештај у њима, стоје још у примитивном стању у хигијенском погледу, дотле нам дајте што већи број надзорника, да пораде у народу на грађењу хигијенски удесних школа и на набавци правога школског намештаја. Кад пристигне млад нараштај спремних учитеља из наших стручних школа; кад се од садашњих старих механа и општинских судница направе школске зграде, онда смањате број стручних надзорника, ако вам се учини голем.

Тек сад долазе на ред да кажемо шта мислимо ^и финансијским средствима, и о људима, који треба да заузм^е надзорничка места.

Прво о финансијским средствима.

Држава, која може да гради жељезницу, која кошта толике милионе, може и за бољитак своје просвете да жртвује још неколико хиљада динара. — Жељезница је резултат напретка у науци.

Држава, која може да даје само народном позоришту преко 30000 динара помоћи, а позориште је школа само за Београђане, и то по неки пут са хрђавим

методом, — то држава може и на просвету целокупног народа утрошити неколико хиљада динара више. Позориште је такође плод просвете и напретка у науци.

Данашњи век поноси се војском и просветом. Обоје имају оружије у рукама. Разлика је само у томе, што је у војске оружије смртоносно, и она што освоји, ¹⁰ освоји силом: убиством, паљевином, рушењем; у просвете је оружије животворно, којим се развија свест, љубав, самопоздање, самопрегоревање итд. У данашње доба не може се одрицати потреба војске, али се много мање може одрицати потребе просвете — напредак целога народа. Нека се троши онолико колико је најнужније за војску, али нека се не штеди на просвети. Уштеде се морају тражити на другој страни, и када их год озбиљно потражимо за цело ћемо их наћи.

А какви би резултати овде изишли кад би ми упоредили просвету и полицију у нашој земљи, кад би упоредили задатак једне и друге, посао једне и друге. Ми сами велимо: што мало више потрошимо на просвету мање ће нам треба^{ти} на полицију (сразмера обрнута). Права ¹¹ и истински организована просвета утамањује друштвена зла, и што мање буде зала, мање ће требати чувара поретка, мање ће људи долазити пред судове, мање ће се трошити на апсенике и апсанске заводе итд.

Па даље, држава у којој има довољно непотребних установа, пека похита са укидањем тих установа, па ће моћи трошити не само на сталну ревизију, него на још многе про¹²ветне цели.

Ето, то су наши разлози ради којих замерамо одбору, који је заступао начело сталне ревизије, а освртао се на неку штедњу у извођењу тога начела. Не помаже ту ништа крпеж. Треба ли нам стручно спремљених учитеља, отварајмо још коју учитељску школу. Кад се осигурамо са стручно спремљеним учитељима, кад будемо сигурни, да ће учитељ радити у школи из уверења, онда смо пола готови са послом. Треба ли нам новац, позај-

91 мимо потребну суму на рачун школског фонда, онако као што смо позајмили за наоружање потребну суму на рачун оружног фонда. Са позајмљеним новцем могу се отворати нове школе, може се давати зајам општинама на подизање нових школских здања. Ваља само промислити, па све може бити. Изгледа, као да проналазачки и стваралачки дух човеков нема граница.

а) Да видимо сад има ли спремних људи, који ће да заузму место сталних надзорника.

У овом питању држава има само једну свету дужност. Она не сме дозволити да таква места заузму људи неспремни. Људи који не знају школска знања. Да се о ту своју дужност не огреши, држава се мора послужити средством, којим се служе свуда у образованом свету за доказивање способности. То је испит. На испит треба пуштити свакога, које је свршио какву школу (осим основне) негледећи му на занимање, био он судија, професор, учитељ итд. Испит треба тражити;

1). Из педагогичких предмета (теорију и праксу).

2). Из познавања школских закона и наредаба;

3) из матерњег језика;

4) из познавања дечије литературе (у колико је има) и данашње школске књижевности. И т. д.

5) За спрему из осталих наука да важи школска сведожба.

Кад би се ово урадило ми готово не сумњамо да се не би јавио довољан број од данашњих школских људи. Шта више ми држимо, да би се још могао правити избор, између оних који би се јавили. Варамо ли се ми у рачуну, онда ми опет остајемо при своме мишљењу и тражимо, да држава спреми људе за сталан надзор на начин, какав јој се најцељесходнији учини, премда нам се чини, да се у рачуну не варамо.

Остављајући да у идућем броју кажемо, што имамо, о овогодишњим ревизорима и ревизији, ми понављамо, да мисао о сталном школском надзору не треба напуштати. већ је треба неговати и снажити што је више могуће. Не треба никако заборававати, да би таква ревизија донела напретку народне (основне) школе неоцењиве резултате. Што год раније приступимо остварењу сталне ревизије, раније ћемо осетити њене плодове. Напомињемо и то, да ми врло добро знамо, да само стална ревизија не може допунити све недостатке у нашим школама, али ми јој придајемо велику важност у допуњавању многих недостатака. У осталом, као што је и одбор петорице казао у своме извештају пресветном савету, стална ревизија заведена је у многим напредним земљама.

О СУЊЕРУ.

Предавање за III. и VI. разред основне школе.

Чиме пишемо на табли? — А шта нам још треба, кад пишемо на табли? — (Сунђер). А од куда нам? — Има ли још где год овде у II. сунђера? — А од куда овде? А где ли га има, где ли расти, где ли се прави?! Оћете ли и ви да знате од куда се доноси сунђер и где га има? — А волите ли да знате? — Е слушајте!

Сунђер расте у води. Али не у потоку, нити у реци, но у великој, великој води, што се зове *море*. Ко је чуо за ту реч

море? — А ко зна шта је то море? — Да вам кажем и то. Ево како је и колико је море!

Кад би се нешто ова наша Топлица разлила много, па потопила ову равницу с једне и друге стране поред ње — то би била велика вода. А кад би она била још већа, па потопила варош, па и ова брда око Прокупља; кад би потопила Исар, Соколицу, Губу, па и ова брда где су виногради — то би онда била грдно

велика вода. Замислите како би онда изгледало! . . . Само би се видео врх од Миландина, Пасјаче, Копанника, Јастрепца и Старе планине.*) Све друго је вода! А шта би било са нама? — Али кад би вода била још већа, па покрила баш сва ова брда, да се ни једно не види, но све то да је под водом; а ми кад би сели на какву лађу, па се возили озго, шта би видели око себе? — (Ако деца не знају шта је то лађа, а није им пре овог ни којом приликом казивано, онда се ваља овде мало задржати и у кратко казати им шта је лађа. И ако је могуће показати слику па шњом то објаснити) Дакле кад би вода сва ова брда потопила, све баш, да се ништа не види из воде, то би била велика, грдно велика вода — *то би било море!* Помислите колика би била то вода! Па колико би била дубока та вода! Помислите колико је висока Пасјача, па Сува планина, па Копанник, па толико да је дубока вода! Толико је дубоко море, па и више. Јест, има и много дубље! —

Од вас нико није видео море. И ја га писам видео. Али има пуно људи, који су видели море, који су и путовали по мору. Ја рекох да има људи, који су по мору путовали, а како ли се по тој грдној води путује?! — Ајд прво то да вам кажем.

По мору се путује — вози — на лађама. А лађе, то су као дугуљасте куће од дасака начињене, па омазане смолом и бојом, да не може вода да улази и да даске не труну. Оне су лаке, па плове по води, а машина их тера. Има их већих и мањих. Неке су велике као двокатна кућа, а неке и веће. Такве су лађе морске. На таквим се лађама људи по мору возе, путују из једне вароши у другу, из једне земље у другу. Ти људи, који су по мору путовали причају овако:

Кад се пође са земље на море, седне се на лађе, па ајд по води. Кад се лађа крене, онда обала остаје све даље и даље.

*) Сва ова брда виде се из Прокупља, где је ово и предавано.

Изгледа све мања и све даља, па је најпосле и нестане. Не види се Кад нестане обале, онда се види свуд околу само вода и ништа више. Докле год се може оком да види, само је вода. Озго вода а озго небо и ништа више. Лађа морска иде врло брзо, брже него најбржи коњи, па опет може да се тако по мору путује по 4, 5, 10. па и месец и више дана, а да се нигде не види земља, но само вода и небо. Кад се сунце рађа, изгледа као да из воде излази, а кад залази, као да утоне у воду. — Људи су и мерили ту воду колико је дубока, па веле да није свуд једнако дубока. Негде је дубља, а негде плића. Негде је дубоко море колико за 50 метара, негде је дубоко колико у врх Старе Планине, а негде богме и за 2, 3, па и 5 Старих Планина. На једном месту је дубоко за 9 километара, а то јескоро 2 сата. Помислите, 2 сата даљине, кад би се усправило, колико би то било високо! Па толико дубоко море! — А има и дубље.

Дно морско није свуд једнако. И то су људи видели. Негде је равно, а негде има брежуљака, а негде баш и брда. Негде је сам ситан песак, негде ситни каменчићи — шљунак —, а негде голо стење. Тако је дно мора.

— Ето тако је и толико је море. И у тако великој води, што се зове море — *расти сунђер.*

Проистивање . . . .

Ја рекох да сунђер расте у мору, сад још нешто о њему. — Сунђер не расте онде, где је море много дубоко, него где је тако дубоко колико за две или три овакве џамије, а то је тако за 80, 100 или мало више од 100 метара. (Где има повисока црква, може се то упоређивати са висном цркве, или са каквим високим дрветом, или тако нечим). Ја рекох и да је морско дно различно, негде равно, негде не, негде песак, а негде камењар. Сунђер расте онде, где је дно каменито, па по камењу онако као што на понеком дрвету расту оне велике печурке. Тамо их има разне сорте. Неки мали, неки ве-

ћи, некима су ситније ове рунице, а некима веће. Који су мањи, они су обично млађи, а већи, то су старији, па више порасли. На сваком сунђеру познаје се лепо која му је страна била уз камен. Ево и на овом школском се познаје. (Показати на сунђеру. Може се, ако у месту има, и узети из каквог дућана повише нових сунђера, па да се деци покаже све ово, а после их вратити трговцу).

Сунђер, дакле, расти у мору. Одатле га после људи ваде и продају. Е, али то вађење сунђера из мора, није баш тако лак посао. За тај посао прво се направи једно велико звоно. Људи га зову звоно и ако баш не личи на звоно. То је као велики четвртаст сандук, велики као нека собица, па доле мало шири, а горе ужи мало. Дна нема, а дно му је на оној страни, где је шири. И она четири дувара са стране нису једнака. Један је мало краћи. Изнутра има свуд околу клупе приковане за дуварове. (Ако се има каква слика о овоме, ваља је овде показати, а може се оваково звоно направити и од артије). То они зову *гњурачко звоно*, зато, што као мало личи на звоно и што се са њим људи гњурају у море. Оно је направљено од гвожђа (подебелог плеха), зато, да би у воду тонуло.

Са њим се сунђер види овако:

Повише људи седну на велику морску лађу, па ајд на море. На лађи понесу и гњурачко звоно. Кад дођу на оно место, где мисле да има сунђера, онда неколико људи седну на оне клупе у гњурачком звону и спреме се да иду у воду. Они други вежу гњурачко звоно јаким ланцем и почну звоно да спуштају у море. Али тако, да она отворена страна буде окренута доле. Звоно је тешко и тоне у воду, а гњурици седе унутра на клупама. — Да ли може да уђе вода у звоно, па да их подави? — Што не може? — (Зато, што је звоно пуно ваздуха, па онај ваздух не да да вода уђе — Ово се може објаснити, ако се проста чаша изврнуто загнури у какав суд воде). Тако гњурици унутра седе и неће да се угуше, јер имају

доста ваздуха. Но ви сте чули (наравно ако су чули; а ако нису казати сад) да се ваздух квари и троши, ако се дуже дише све један, а не улази нов, чист. И они у звону, могли би да се угуше, ако не добивају тазе, чистог ваздуха. Зато они понесу по неколико мехова пуних ваздуха, па кад им ваздух у звону постане загушљив, онда тек по један отворе. А може и друкче. Неки опет узму једну дугачку, подебелу цев од гуме, па један крај провуку кроз горњу страну звона, а други стоји чак горе на лађи. Кроз ту цев они са лађе некаквом машином утерују тазе ваздуха у гњ. звоно.

Кад се звоно спусти на дно, онда они из звона поскачу у воду, да траже сунђер. Ја рекох да је један дувар звона мало краћи, а то је за то, да се туда повлаче они гњурици. Гњурици изађу испод звона и траже око звона сунђер. Чим напијају кога на камену одмах га откину и закаче за каиш око појаса. После опет напијају и траже. Но они тако не могу дуго. Оће да се угуше, треба им ваздуха да дишу. Зато они, чим виде да не могу више, одма беж под звоно. Ту се одморе, дишу мало и оставе сунђер, па ајд опет у воду.

Пропитивање . . . .

Кад накупе доста сунђера, или кад се већ уморе, или им нестане ваздуха или тако што — онда они озго са лађе извуку звоно горе. Е, али како ће они горе да знају, кад се ови доле уморе? Можда се ови доле угуше, а они да мисли да ови још трче и траже сунђер! . . . То све они из звона јаве онима на лађи. Али како? — Овако: Од лађе до гњ. звона има пружен конопац и они из звона, ако оће да јаве што онима горе, они напишу некаквом мрском бојом, коју не може вода да спере, на једној дашчици оно, што оће да кажу, па ту дашчицу привежу за конопац, а они озго извуку конопац и прочитају. Неки не раде ни тако. Него само напишу на дашчици, па дашчицу провуку испод звона и пусте. Вода одмах

издигне ону дашчицу горе. Дашчица искочи горе и плива поврх воде. Они са лађе виде то и одмах је довате и прочитају. Ако им они из звона јаве да су се уморили, да не могу више, они одма вуку звоно горе. Тако исто, ако би спустили случајно звоно на неко место, где нема сунђера. Они оздо јаве то, а ови горе извуку звоно горе, помере се се лађом на друго место, па опет звоно спусте.

Ето тако се вади сунђер из мора.

Проштитивање . . . .

Сунђер, кад се извади из мора, није баш овакав. Он је све балав, а у рупицама има песка, каменчића и малих пужића. Зато мора, кад се извади, прво да се испере од оних бала и песка, па после да се продаје.

То све причају они, који ваде сунђер. А знате ли шта још они веле? — Они веле да је сунђер животиња! . . . Јест истина жива ствар. Кад га они гњурачи увате, па оће да откину од камена, он мрда, стеже се, шири се, као хтео би да се брани, да се отме. Али не може да се отме од човекове руке, а не може ни да бега, јер он, и ако је жив, опет никуд се не креће са свог камена, на коме расти. Мали сунђер на ком камену почне да расте, па томе и остари, а не помакне се даље, и ако је жив.

Кад је сунђер жив, кад расти, — мора бити да се нечим и рани. И он се истина рани и то ситним бубицама и црвићима, којих у мору доста има. Али, кад он не може да иде и да вата бубице и црвиће, то мора други да му донесе рану, или мора некако рана сама да му дође. Тако и јесте. У води има пуно бубица и црвића. Они миле и пливају тамо и овамо, па прођу и поред сунђера. Сунђер ћути; а отворио све рупице, па чека. Бубица, кад види рупице, мисли да су то онако неке шупљине у камену, па ајд унутра. Завуче се, да се сакрије и одмори. Али одатле више и не изађе. Чим бубица или црвић уђе у ове рупице, сунђер се одмах стегне и затвори бубицу. Бубица ту после лишше, а сунђер је сву исисе. И то му је рана.

Ето тако се сунђер рани.

Он је животиња и ако не готово баш ништа не личи на животињу. Он нема главу, врат, очи, ноге и др. као остале животиње. Ово, што видите њему је све. Ове рупице и ови танки кончићи, што су овако густо испреплетани, то су му: и очи, и уста, и руке и ноге и црева и све. Ал оне бале, то му је ваљда као лекава крв.

Проштитивање (прво овог одељка, па онда целог предавања).

Д. Ј. П.

ВЕСТИ О УЧИТЕЉСКОМ УДРУЖЕЊУ

Збор учитеља из Пожаревца и среза пожаревачког, изабрао је већином гласова за председника г. М. Шумкарца, учитеља: за подпредседника г. Саву Протића, учитеља и ђакона; за деловођу Душана Радовановића, учит. пожаревачког; за помоћнике: Драгу Бачанин и г. Марка Недељковића.

Г. Г. Урош Благојевић и Петар Спирић, учитељи власотиначки приредили су 2 Фебруара ов. год. беседу са игранком у корист учитељског удружења и сиротних ђака. Чист приход у 130 дин. поделиће се на пола.

БЕЛЕШКЕ

(Стање народних школа у Хрватској и Славонији год. 1880/1.) „Обће лучке школе“ постојале су у 595 места. Школских места било је укупно 3100, а без школа 169. По полу било је 57 дечачких, 55 девојачких и 556 мешовитих, дакле укупно 668 школа, а уз ове постајало је још и 5 мешовитих школа за нужду. У 637 школа и у свима школама за нужду био је наставни језик хрватски (српски), у 21 немачки, у 8 мађарски и у 2 русински. Само у 76 школа држана је полудневна а у осталим школама целодневна обука. Школских соба било је свега 867 у 662 зграде, од којих су 70 биле најмање. За учитељско особље постоји 651 стан. Уз школе постоји 314 вртова (за 28 више него прошле године), 33 места за гимнастику (за 17 више него пр. год.) и 54 пчелињака (за 6 више него пр. године). Училима биле су потпуно снабдевене 44, довољно 320, недостатно 222, а никако 81 школе. Учитељско особље било је 1427 и то: 98 равнајућих учитеља, 14 самосталних катихета, 492 учитеља, 131 учитељица, 17 подучитеља, 38 подучитељица, 99 намј. учитеља, 26 намј. учитељица, 5 нузучитеља, 9 нузучитељица и 498 несамосталних катихета. На полазак школе било је обвезано 107.414 деце. Од ових је полазило свакодану школу 58.330, а повторну 14168, дакле укупно 72.498 деце; није дакле полазило школу 34.916 обвезане деце. Од полазника свакодање школе било је по полу 34.172 дечка и 24.158 девојчица, а вероисповести било је од дечака: римокатолика 29.347, православних 4281, мојсијеве вере 403, а иних вероисповести 141; од девојчица: римокатоличких 20.323, православних 3340, мојсијеве вере 365 а иних вероисповести 130 даце. Повторну школу полазило је по полу 8502 дечака и 5666 девојчица; а по вероисповести било је од дечака: римокатоличка 7316, православних 1112, мојсијеве вера 47, а иних вероисповести 27; од девојчица било је: римо-

католичких 4814, православних 824, мојсијеве вере 28, а иних вероисповести 11 деце. У извештају се констатује, да православна деца школу занемарују, али није ли и то знак, да комунално уређење школа не може да придобије поверење српских родитеља? Сем горе изказаних школа, на које се укупно трошило 623.631 фр. 61 в., постоје још и 2 веџбаонице спојене са кр. мушком и женском препаандијом; она стаје под непосредним надзором кр. земаљске владе. — И ове године постојале су 4 женске грађанске (више девојачке школе) и 1 мешовита грађанска школа. Учитељско особље било је у њима укупно 43, а полазило их је 35 дечака и 357 девојчица. Сем тих трошком градских општина издржавани грађанских школа постоје још и две више девојачке школе манастирске с правом јавности и то у Загребу и Ђакову на којима уче 24 лица, а ученица је било у истим 220. — У 27 места постојале су приватне школе, међу којима и једна више девојачка школа. По полу било их је: 1 дечачка, 10 девојачких а 26 мешовитих школа. На 20 школа био је наставни језик хрватски (српски) на 11 немачки, а на 6 мађарски језик. По вероисповести било је 10 школа за римокатоличку, 9 за православну, 8 за мазајичку школску младеж, а 10 мешовитих. Издржаване бијаху 10 трошком појединих лица, 23 трошком црквених општина а 4 трошком духовних редова. На овим школама службовало је 40 учитеља и 32 учитељице, а полазило их је 895 дечака и 1424 девојчице, укупно 2319 деце. По вери било је дечака: 141 римокатолике, 360 православне, 233 мазајичке и 161 иних вероисповести; девојака: 814 римокатоличке, 269 православне, 215 мојсејевске и 162 иних вероисповести (По „Napredku“)

(Школе у Бечу.) Општина бечка издржава 28 грађанских школа, сваку са 8 разреда; половина тих школа одређена је за мушку, половина за женску децу.

Народних школа има у Бечу 103. Од њих су три мешовите, а 50 само за дечаке и 50 само за девојчице. У мешовитим школама налазе се 9, односно 5 и 2 разреда. Од школе за дечаке имају две 8 разреда, девет 7 разреда, 36 су шесторазредне и 5 петоразредне; од женских школе су 7 осморазредне, 16 седморазредне, 24 шесторазредне и 3 петоразредне. Свега је било прошле године у варошким народним и грађанским школама у Бечу 60.859 деце, од којих 33.581 мушке и 34.285 женске деце. Ту децу учило је 1906 учитеља (учитељица) у 1241 дворани. Приватних школа са правом јавности има 27, у којима 3766 деце уче 365 учитељских снага; без права јавности било је 20 приватних школа са 238 учитељских снага и 1.138 деце. По вероисповеди било је у општинским школама у Бечу 56.816 римокатолика, 1374 протестаната, 8465 израјелићана, 201 од других вероисповеди. По народности је било 64.457 Немаца, 3223 Чеха, 801 Маџар; од других народности било је 375. У четири грађанске и пет народних школа имају

већину јевреји, у свима другим варошким школама римокатолици. У четири школе су те две вероисповести скоро подједнако заступљене. „Шк. Л.“

(Из јужне Африке.) Још увек добива се из јужне Африке врло много драгог камења. Прошле године извезеног га је у вредности од 190 милијона марака. У рудницима тамашњим копало је 2200 црнаца и 1700 белих људи. Бакара је извезено у вредности од 9,136.000 марака, а осим тога још велика множина угљена и соли

(Жртве науке.) Од почетка овога века, дакле за последњих 80 год. платило је главом своју тежњу за науком сто седамдесет и осам испиталаца централне Африке. Од отих било их је 75 инглеске, 37 немачке, 35 француске а остало друге народности. Већина их је подлегла неугодности климе; 20 их је убијени из религијознога фанатизма; петорицу растргоше дивље звери, а исто толико страдало их је случајем. Заиста леп број бораца на знанственом пољу части и славе! „Л.“

НОВЕ КЊИГЕ.

НАЈБОЉИ ДАР ДОБРОЈ ДЕЦИ

У штампарији Србина-Милоша Грабовачког у Земуну изишла је нова књижица:

Поштуј оца твог и матер твоју, да сретан будеш и да дуго поживиш на земљи. Приповетка за децу. (По немачком.)

Цена је књижице: 6 новчића или 15 пара динарских, а добија се у свима срп-

ским књижарама. Ко жели за поклоне доброј деци, нека се обрати у Земун потписаном.

11/1 ком. 50 новч. или динар, а на више 33 $\frac{1}{2}$ % рабата

У Земуну, на Ђурђев-дан 1882.

Србин-Милош Грабовачки.

ОДГОВОРИ.

Г. М. М. — Крагујевац. Примили смо сад 4. дин. претплате за г. А. Б. учитеља и г. Никетић је примио за вас 4. дин.

Г. Б. С. Р. Левач. На прво ваше питање одговорио вам је 13-ти број „Учитеља“. И друго смо примили. Шта буде јавићемо.

Г. Љ. Р. Алексинац. Примили смо 12 дин. претплате Г. С. С. пишите да нама или вама пошље претплату за I четврт. Наручбину смо извршили.

Начелнику ср. драгачевског. Гуча. Примили

смо 40 дин. претплате за 10 школа у вашем срезу. Бројеве, које смо обуставили, послали смо.

Г. А. П. М. Бања. Примили смо писмо и 6 д. улога.

Г. У. Б. Власотинци. Примили смо 10 дин. претплате.

Г. П. Б. Белица. Примили смо 2 дин. претплате, Г. Р. М. Свилајнац Примили смв 20 дин. претплате.

Г. Г. Р. Рача. Примили смо 18 дин. претплате. Учинили смо по наручбини.